

gemaakt voor onderzoek. Omdat er naast de historisch niet onbelangrijke archivalia talloze foto's, affiches en (bouw)tekeningen aangetroffen werden, is er van dit alles een *tentoonstelling* samengesteld, die te zien zal zijn in de hal van het gebouw van de Gemeentelijke Archiefdienst, Alexander Numankade 199 Utrecht.

De tentoonstelling zal geopend zijn van woensdag 11 juli tot vrijdag 7 september en van maandag 1 oktober

tot vrijdag 2 november a.s., op werkdagen van 9.00 uur tot 16.30 uur.

J. A. C. Mathijssen

1) Mathijssen J. A. C., *Inventaris van de archieven van Universitas Studiosorum Rheno-Trajectina (en voorgangers)*. Gemeentelijke Archiefdienst Utrecht, 1983.

Exemplaren van deze geïllustreerde uitgave zijn à f 15,- te verkrijgen bij de Gemeentelijke Archiefdienst Utrecht, Alex. Numankade 199.

HERPLAATSING VAN HET CATHARINABEELD IN DE CATHARIJNEKERK AAN DE LANGE NIEUWSTRAAT

Gedurende de restauratie van de St. Catharinakerk, de rooms katholieke kathedraal, in de jaren zestig van deze eeuw werd uit deze kerk een aantal beelden verwijderd, waaronder een mooi beeld van Catharina van Alexandrië, patrones van de kerk. Dit beeld werd vervaardigd in 1874 door Friedrich Wilhelm Mengelberg (1837-1919), die als beeldhouwer en kerkschilder vanaf 1869 in Utrecht werkzaam was. Hij was naar Utrecht gehaald door de energieke kapelaan van de Catharijnekerk, G. W. van Heukelum, later de oprichter van het Aartsbisshoppelijk Museum, deken van het St. Bernulphus Gilde en bouwpastoor van de kerk van Jutphaas. Vóór zijn komst naar de Domstad werkte Mengelberg aan de restauratie en afbouw van de Keulse Dom. Daar is nog veel van zijn werk te zien en bij de huidige restauratie van deze kathedraal wordt het werk van Mengelberg ook aan een goede „servicebeurt“ onderworpen.

Ook in Utrecht krijgt het werk van deze beeldhouwer na een periode van ernstige verguizing weer meer waardering. Het beeld ontstong in 1963-1964 de slopershamer doordat de directeur van het toenmalige Aartsbisshoppelijk Museum, dr. D. P. R. A. Bouvy, zich erover ontfermde, evenals over een aantal andere zandstenen beelden uit de Catharijnekerk.

De overlevering wil dat de echtgenote van de beeldhouwer, Wilhelmina Anna Helena Schratzenholz, voor dit levensgrote beeld model stond.

Thans is het beeld, dat van goede kwaliteit is, eigendom van het Rijksmuseum Het Catharijneconvent waar het zich in depot bevindt. In kleine kring is het initiatief ontstaan om het beeld op zijn oude plaats terug te plaatsen.

Catharina van Alexandrië

Catharina is nauw met de Utrechtse geschiedenis verbonden. De heilige was patrones van het klooster van de Johannieten, dat in de middeleeuwen op het Catharijneveld, het huidige Vreeburg, stond. Aan dit klooster ontleen en ontleenden hun naam de voormalige Catharijnepoort, de Catharijnesingel, de Catharijnebaan en bovenal het visitekaartje van het moderne Utrecht: Hoog Catharijne.

Na de verplichte verhuizing van het klooster op bevel van Karel V in 1529 gaf de heilige haar naam aan het Catharijneconvent, de Catharijnekerk en de Catharijnesteeg.

Over Catharina zijn geen historisch verifieerbare feiten bekend. Haar verering vindt plaats in zowel de rooms katholieke als in de oosters orthodoxe kerk. Legendes omtrent haar leven en werken zijn er vele. De meeste stammen uit de 8ste en 9de eeuw.

Het bekendst is het verhaal van het dispuut dat deze koningsdochter voerde met vijftig wijsgeren. Deze hadden van keizer Maxentius opdracht gekregen Catharina van het christendom af te brengen. Doch het dispuut eindigde in het tegendeel: de vijftig werden door Catharina overtuigd van hun ongelijk en zij bekeerden zich tot Christus. In toorn ontstoken omdat Catharina bleef weigeren te offeren aan de afgoden, liet de keizer hierop Catharina radbraken om haar aldus ter dood te brengen. Doch nauwelijks was de marteling aangevangen, of een engel daalde van de hemel af en sloeg met zijn zwaard het rad aan stukken. Daarop liet Maxentius haar onthoofden met het zwaard.

Gelet op de grote wijsheid van Catharina werd zij patrones van universiteiten, professoren, filosofen en notarissen. Ook werd zij dat van eenvoudige handwerkslieden: wevers, pottenbakkers, stuurlieden,

houtdraaiers, molenaars en wagenmakers. Dit vanwege het feit dat zij met een rad gemarteld werd. Het beeld dat Mengelberg van Catharine uit zandsteen hakte, heeft als attributen het boek van haar wijsheid en het gebroken rad.

Plan

De gedachte om het beeld te herplaatsen heeft snel in ruime kring waardering gevonden. Nader overleg over de concretisering van het plan heeft ertoe geleid dat het museum, eigenaar van het beeld, bereid is het voor het gestelde doel permanent in bruikleen aan de Catharijkekerk af te staan.

Om het plan te verwezenlijken is een reële begroting opgesteld. Voor een bedrag van f 13.000, – kan het plan optimaal gerealiseerd worden. Dit bedrag is zo hoog omdat er een nieuwe console moet worden ontworpen, gebeeldhouwd en gemonteerd. In het ontwerp hiervoor van de hand van Anton van Wiggen, die o.a. beeldhouwwerk vervaardigt voor de restauratie van de Maartenskerk te Zaltbommel, is de figuur van keizer Maxentius opgenomen. Zo sluit de iconografie van de console op een eigentijdse wijze aan op die van oudere beelden van Catharina, waar zij de voet zet in de nek van de overwonnen keizer.

Er is een Comité van Initiatief gevormd dat bestaat uit ing. W. Meijnen, P. A. Haars, mevr. M. Th. Snel, H. van Oostrum, mej. M. A. Asselberghs, drs. C. H. Staal, dr. J. E. A. L. Struick, pastor C. P. A. Mijnhout en pastor J. J. Bodaar OSA. Dit comité heeft een giro-nummer ter beschikking voor hen die financiële medewerking willen verlenen: postgiro 60067 t.n.v. W. Meijnen te Utrecht.

C. S.

*Catharina van Alexandrië, vervaardigd door Friedrich Wilhelm Mengelberg, 1874 (Foto: F. Delemarre, Bun-
nik).*

BOEKENSCHOUW

J. W. Salomonson. „Op de wal agter St. Marye“. Amsterdam, Oxford, New York, 1983 (B.V. Noord-Hollandse Uitgevers Maatschappij). Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Verhandelingen Afdeling Letterkunde, Nieuwe Reeks deel 119. 114 pagina's, 74 illustraties. ISBN 04 448 55 79 3. f 65,00.

L. C. van der Vlerk met bijdragen van T. J. Hoekstra, J. E. A. L. Struick en S. K. Wilmer-Hazemeijer. Utrecht ommuurd. De stedelijke verdedigingswerken van Utrecht. Vianen, 1983 (Kwadraat). 160 pagina's, 48 illustraties. ISBN 90 6481 202 0. f 32,50.

Op de snikhete 13de mei 1982 hebben weinig in de Fundatie van Renswoude bijeengekomen leden van Oud-Utrecht indertijd kennis kunnen nemen van de minutieuze en tegelijk magistrale voordracht die prof. dr. J. W. Salomonson hield over een klein schilderij van Herman Saftleven uit 1645. Gratis konden zij genieten van het anatomische snijwerk dat de hoogleraar in de klassieke archeologie daar uitvoerde, ondersteund door twee diaprojectoren. Oud-rijksarchivaris dr. M. P. van Buijtenen had de excursiecommissie de tip gegeven dat de voordracht die prof. Salomonson eerder had gehouden voor de Koninklijke Akademie van Wetenschappen op 8 februari 1982